

НАПРЯМ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-308-1-11>

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СИСТЕМ НА ПРИКЛАДІ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ У ПОВОЄННОМУ РЕЗІЛЬЄНТНОМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА¹

Ляшенко Вячеслав Іванович

*доктор економічних наук, завідувач відділу
Інституту економіки промисловості
Національної академії наук України*

Підоричева Ірина Юріївна

*доктор економічних наук, завідувач сектору
Інституту економіки промисловості
Національної академії наук України*

Ліщук Олександр Васильович

*аспірант
Інституту економіки промисловості
Національної академії наук України*

Виробництво продукції з високою доданою вартістю, впровадження інновацій, створення тисяч робочих місць, посилення експортно-імпортного потенціалу України, розвиток громад і наповнення місцевих бюджетів. Усе це планується реалізувати, серед іншого, шляхом створення мережі індустріальних парків. Тобто облаштованих відповідною інфраструктурою територій, де компанії-учасниці займаються переробкою, науково-технічною діяльністю, діяльністю у сфері інформації чи електронних комунікацій. Законодавчу основу для створення і діяльності індустріальних парків в Україні було закладено більш як десять років тому з ухваленням 2012 року Закону України «Про індустріальні парки». Виникає логічне запитання: чому ж наразі в найбільшій за площею країні Європи працює не більше десяти парків? У Німеччині їх, наприклад, понад дві сотні, в Польщі – більш як вісімдесят. Тобто в країні існують перешкоди для створення індустріальних парків. Окрім загальних політичних і безпекових

¹ Тези підготовлено в рамках виконання науково-дослідного проєкту НАН України «Механізми структурної трансформації підприємницького сектору України на засадах резильєнтного розвитку економіки» (№ держреєстрації 0123U100206).

викликів, які протягом останніх десяти років не давали повною мірою розвиватися бізнесу в цілому, існує низка відомих практичних причин, чому ще не в кожній області маємо сучасні підприємницькі системи, а саме індустріальні парки та кластери виробництва. Хоча формально в Україні зареєстровано понад шість десятків індустріальних парків.

Першим негативним чинником є проблеми з оформленням земельних ділянок. За даними керуючої компанії Industrial Management Company, до 30% парків не працюють через непродуманий вибір земельної ділянки. Частими випадками є судові спори через наявні на ділянці охоронні, санітарно-захисні зони або суперечки через відсутність чітких даних, до меж якої територіальної громади та чи інша земля належить. Не останню роль у цьому відіграють неактуалізовані документи із землеустрою щодо встановлення меж територіальних громад [1]. У цьому контексті слід зауважити, що містобудівна документація справді є застарілою в більшості громад. Її розробка часто є питанням фінансування, яке місцеві бюджети не можуть собі дозволити. Скажімо, на 2021 рік держбюджетом планувалося покрити певну частину місцевих видатків на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад, у розмірі 62,5 млн грн, чого вистачило на кілька десятків комплектів документації. А громад у країні понад тисячу. На 2022 рік планувалося виділити 187 млн грн, а на 2023-й з очевидних причин таких видатків бюджет не передбачає. Результат – лише кілька українських громад можуть підтвердити початок розробки комплексних планів.

Другий чинник – питання підключення до інженерно-транспортних мереж. Попри існування з 2012 року законодавчої норми про можливість фінансувати облаштування парків, випадки такого фінансування були поодинокими. Згідно з даними Мінекономрозвитку, у 2015–2019 роках було профінансовано проекти будівництва інфраструктури трьох індустріальних парків, а 2021-го – чотирьох парків. Очевидно, що допомога держави в облаштуванні лише семи промислових майданчиків протягом шести років є недостатньою. При цьому підключення до мереж в Україні є достатньо тривалим процесом і може займати в середньому 267 днів, згідно зі звітом Doing Business Ukraine 2020, тоді як у розвинених країнах – 75 днів. Хоча після 2020 року і було ухвалено низку законодавчих змін, які спрощують підключення до електромереж, яскравим нещодавнім прикладом того, що проблема існує, є кейс турецької компанії Ваукар, яка, за своїми підрахунками, оцінила тривалість робіт із підключення до мереж у два роки, а вартість робіт – у 10 млн дол. США. Третій чинник – відсутність доступу до кредитних коштів з низькими процентними ставками (відповідних режимів кредитування, страхування та гарантування) та грантів для розвитку R&D центрів (центрів дослідження та розробок) у межах промислових

парків. З 2021 року парламент та уряд активізувалися у стимулюванні будівництва індустріальних парків. Так, обладнання, яке ввозиться для використання учасниками індустріальних парків, звільнено від сплати ПДВ і ввізного мита, а учасники парків звільнені від податку на прибуток протягом десяти років, якщо дотримано певних вимог. Податковий кодекс України також надає право органам місцевого самоврядування встановлювати пільги та ставки щодо сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та плати за землю. В цьому аспекті органи місцевого самоврядування повинні бути проактивними і усвідомити, що, надаючи пільги та знижуючи податки, вони отримують більший економічний і соціальний ефект за рахунок нових робочих місць і припливу капіталу в їхню громаду.

Успішний міжнародний досвід може стати Україні в пригоді. У Польщі, приміром, для створення промислових і технологічних парків інвесторам часто пропонують земельні ділянки з готовим підключенням до всіх необхідних мереж (електро-, газо-, водопостачання тощо). До того ж більшість із них створюються та облаштовуються місцевими органами, часто в кооперації з університетами як науковими та кадровими базами, а вже після готовності парку до будівництва інвестор вкладає кошти. Реалізація проектів у такому вигляді дає можливість справедливо розподілити ризики між учасником/керуючою компанією парку та державними або місцевими органами чи університетами, які допомагають у підборі людських ресурсів, створенні лабораторій та акселераторів чи бізнес-інкубаторів у межах парків. У багатьох країнах, зокрема, у Китаї та Польщі, визначено спеціальні економічні зони, в яких діють податкові пільги для створення парків. Такі території дають переваги та приваблюють великі інвестиції. Підхід Китаю до створення спеціальних економічних зон є цікавим з огляду на те, що вони створюються із метою вирішити конкретні проблеми в певному регіоні. Наприклад, визначивши певну територію зоною технологічного розвитку, держава фокусується на покращенні інфраструктури, тоді як у зоні вільної торгівлі акцент робиться на розвитку інновацій. Таким чином, Китай, маючи змогу централізовано приймати рішення з усіх питань економічної та регіональної політик, ефективно і скоординовано вирішує завдання зі створення індустріальних зон і парків у них, що є однією із причин успіху згаданих парків у цій країні.

За словами експертів, відсутність схожого підходу у Польщі та створення спеціальних економічних зон у одному регіоні і нестворення в іншому спричинили штучну нерівномірність промислового розвитку регіонів країни. Україна може використати досвід цих двох країн і впроваджувати будь-які преференції та пільги з урахуванням потреби рівномірно розподілити допомогу від держави, щоб не фокусуватися на розвитку лише деяких регіонів країни. При цьому необхідні чіткі

правила та критерії надання таких пільг, щоб зменшити корупційні ризики та стимулювати створення нових активів замість перерозподілу наявних.

Для визначення напрямів та інструментів забезпечення розвитку індустріальних парків Кабінет міністрів своїм розпорядженням № 176-р від 24.02.2023 року схвалив «Стратегію розвитку індустріальних парків на 2023–2030 роки» (далі – Стратегія). Вона декларує цілі, практичні завдання та заходи для виконання, перелік відповідальних органів, а також очікувані результати та приблизні терміни їхнього досягнення. У документі детально описано проблеми, з якими зіштовхується бізнес, що працює або намагається працювати у сфері індустріальних парків; ґрунтовно врегульовано практичні кроки, які мають здійснювати представники виконавчої влади та органи місцевого самоврядування для виконання завдань і досягнення цілей; взято до уваги екологічні вимоги щодо створення парків, які є поширеними у світі. Загалом пропонуються цілком робочі рішення, втім, усі вони напряму прив'язані до бюджетного чи місцевого фінансування, а отже, не будуть здійсненими доти, доки у держави не знайдуться зайві гроші на індустріальні парки. А вони ніколи, на жаль, не знаходяться. Проте цілі деяких заходів Стратегії є не зовсім зрозумілими та обґрунтованими. Наприклад, очікуваним результатом «здійснення заходів з надання підтримки для релокації підприємств в індустріальні парки» є те, що у кожному регіоні здійснено не менш як три такі заходи. Дещо «плановий» підхід до регулювання питання створення і діяльності парків. Якщо такі підприємства будуть релоковані в індустріальні парки, не маючи між собою промислового симбіозу або інших синергетичних зв'язків, то релокація не матиме очікуваного ефекту. Варто дати можливість бізнесу на місцях вирішувати, чи потрібна релокація тих чи інших підприємств в індустріальний парк. Світовий досвід державної допомоги у розвитку індустріальних парків варто надалі аналізувати, та, адаптуючи до наших реалій і можливостей, використовувати найкращі його приклади. Стратегія в цьому аспекті є потрібним програмним документом – стартовою точкою для реального стимулювання створення та облаштування індустріальних територій. Цей документ містить практичні кроки та заходи для центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, за умови реалізації яких можна очікувати збільшення кількості ініціатив із створення індустріальних парків та їхньої реалізації. От тільки з виконанням стратегій у нас завжди гірше, ніж з їхнім написанням.

Пропонується доповнити Закон «Про індустріальні парки статтями: Стаття *. «Спеціальні режими стимулювання учасників індустріальних парків. 1. До суб'єктів що знаходяться у складі індустріального (промислового) парку застосовуються наступні заходи стимулювання:

звільнення від сплати митних зборів імпортованих машин та обладнання, та комплектуючих до них; звільнення від податку на землю підприємств-учасників індустріальних парків; звільнення від сплати земельного збору; зниження екологічних податків (стимули з впровадження оподаткування екологічним податком могли б надаватись у вигляді зниженої ставки екологічного податку за наявності у підприємства-учасника індустріального парку інновацій з екологічною складовою протягом попереднього звітного періоду); звільнення від місцевих податків та зборів; звільнення від податку на прибуток у відношенні до створених нових робочих місць; звільнення від сплати або зниження податку на нерухомість; зниження вартості зв'язку; застосування знижених тарифів на комунальні послуги; покриття державою внесків на соціальне страхування (строком до 5 років); покриття державою відсоткової ставки за кредитами на НДДКР; компенсація державою вартості навчальних програм, спрямованих на підвищення кваліфікації персоналу, в т.ч. в сфері опанування цифрових навичок; компенсація витрат інвесторів за підключення до інженерних мереж, (енергомереж); забезпечення збору та утилізації відходів; надання різного виду послуг (фінансові, лізинг, кредитування, маркетингові, виставкові послуги, охорона, управління об'єктами нерухомості тощо); повернення ПДВ, понесеного за витратами на будівництво; фінансування облаштування територій індустріальних парків; прискорена амортизація основних фондів; надання державних гарантій інвесторам щодо збереження поточних умов інвестування; взаємодія учасників ІІІ в рамках спеціального регуляторного режиму «Єдине вікно» з широким застосуванням цифрових технологій.

2. З метою запобігання зловживанням стимулами їх кількість за вибором інвестора диференційовано обмежується у кількості 5-7-10 позицій, в залежності від обсягу інвестицій, кількості нових робочих місць, що створюються, рівня розвитку та особливостей території (грінфілд, браунфілд, невелика ОТГ, місто обласного значення, обласний центр, іншого призначення). Стаття. **.

Імпортозаміщення та локалізація.

1. Держава стимулює внутрішнє виробництво готових товарів через лізингові та кредитні програми які поширюються на вироблені в країні товари з високим рівнем локалізації (від 30–50%). Важливо також надавати таким виробникам кредити в національній валюті на умовах, не гірших від тих, на яких їх залучають основні іноземні конкуренти. Варто також передбачити податкові канікули для новостворюваного бізнесу та нових виробничих ліній уже наявних компаній. Джерелом коштів для цього має стати посилення оподаткування імпорту та кардинальне збільшення ренти на сировинні галузі.

2. Держава застосовує зниження, а то й повне скасування ПДВ на продукцію сировинних галузей, особливо ту, яка на 60–80%, а подекуди й більше експортується за

кордон. Відсутність ПДВ на руди, зерно чи олійні знижуватиме їхню вартість для споживачів і переробників цих товарів всередині країни і зменшуватиме на 20 % прибутковість їхнього експорту в необробленому вигляді. При цьому втрати для бюджету будуть незначними, а ефект для української економіки й особливо її галузей із глибшою переробкою – дуже значним. Стаття***. Пріоритетні галузі смарт-спеціалізації.

1. Пріоритетні галузі смарт-спеціалізації регіонів визначаються в Стратегіях регіонального розвитку на відповідний період, розроблених згідно з нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України.
2. Застосування заходів стимулювання діяльності у сфері промисловості, включених у якості пріоритетних напрямків смарт-спеціалізації до регіональних Стратегій регіонального розвитку, здійснюється відповідно до п.1 статті * цього закону.

Список використаних джерел:

1. Чорний Є. Індустріальні парки. мінімальний прогрес за десять років. URL: <https://zn.ua/ukr/promyshliennost/industrialni-parki-minimalnij-prohres-za-desjat-rokiv.html>.